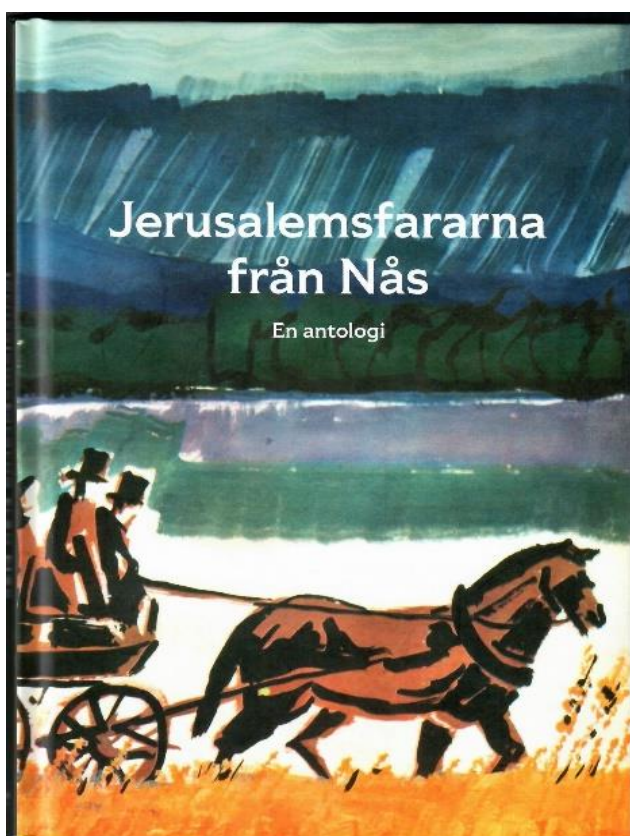

Jerusalemsfararna från Nås – seminarium 2024

Föreläsningsdokumentation

Sven Hedin och ett fotografiskt arv från Jerusalem

15.00-15.30 Skans Vicky Airey

Bilderna till föreläsningen bifogas som separat fil – se bilaga 4. I texten nedan finns sifferhänvisningar till bilderna.

Med årets seminarium firar vi tillkomsten av en antologi, där vi samlar material från många tidigare års programböcker. Det jag tänker berätta om är hur den forskning som ligger bakom många av artiklarna kan gå till. Men först lite bakgrund.

År 2009 kom Björn Johansson och jag, tillsammans med Ingemar Matsson och hustrun Anne-Marie till Jerusalem för första gången.

Sverige var just det året ordförandeland för EU. Sveriges dåvarande generalkonsul i Jerusalem ville markera detta ordförandeskap genom att framhäva betydelsen av Jerusalemsfararna för den heliga staden. Faktum är att dessa människor, i synnerhet den yngre generationen, tillsammans med andra från American Colony, spelade en stor roll i Jerusalems och Palestinas historia under första hälften av 1900-talet. Det gällde fotografi och turism, utgrävningar och arkeologisk forskning, botaniskt fältarbete och publikationer, elektrifiering, samt installation av den heliga stadens allra första telefonsystem. Också välfärd i form av soppök och bemanning av sjukhus, inte minst under Första världskriget. Och utbildning.

Genom generalkonsuln Nils Eliassons generositet, kom vi att tillbringa en vecka i Jerusalem som gäster på residenset. Samtidigt som vi satte upp en utställning från Nås på American Colony Hotel, påbörjades vår kontakt med Rachel Lev, arkivarien på American Colony Archive Collections. Med denna nya möjlighet, började vi diskutera hur bäst vi kunde hjälpa varann att utveckla en mer detaljerad bild av American Colony och dess medlemmar.

Nu är det 15 år sedan detta besök. Under alla dessa år har vi haft ständig kontakt med Rachel, som självklart är här idag och deltar. American Colony Hotel har nämligen en stor samling material över dess medlemmar, inklusive de svenskar som åkte dit från Nås. Och ett väldigt betydelsefullt fotografiskt arkiv, resultatet av American Colony Photographers, som började sin verksamhet redan före

sekelskiftet 1900. Vi i Nås har brev och foto från Jerusalem, och ättlingar. För oss är utvandringen levande historia.

Tanken med kontakt mellan den lilla forskningsgruppen i Nås och arkivarien/fotohistorikern Rachel Lev i Jerusalem var att kunna ha ett utbyte av information och kunskap. Och så har det varit. Vi hjälper varandra med det ständiga historiska detektivarbetet som pågår. Boken vi lanserar idag innehåller bl a resultatet av många av dessa gemensamma forskningsinsatser.

Sven Hedin och det fotografiska arvet från Jerusalem är en sådan historia. Hans vetenskapliga resor till de mest avlägsna och utforskade platserna i världen tog stopp på grund av första världskriget. Bild 1. Sven Hedin. I augusti 1916 reste han till Jerusalem, denna gång mest som pilgrim. Han kom omedelbart i kontakt med Jerusalemsfararna från Nås på American Colony. Han var där så gott som dagligen, det utvecklades hjärtliga relationerna dem emellan, i synnerhet med Hol Lars Larsson, chef för fotoavdelningen, som guidade runt både i Jerusalem med omnejd och söderut mot Sinai. Bild 2. Hol Lars. Hur uppskattad av Sven Hedin Hol Lars blev framgår av Hedins egna ord:

”På alla de utfärder jag gjorde i och omkring staden var Lars Larsson min trogne följeslagare, och en bättre ciceron än han, finns icke på jorden. Han kände vartende hörn i Jerusalems stad, varenda väg, by och ruin i hela palestina och syrien. Kunde jag vilja, skulle jag hellre taga hans kunskaper än hela Baedekers visdom...”

Följande år, 1917, kom Sven Hedins bok, Till Jerusalem, efterlängtdad av en del familjer i Nås med släktingar i Jerusalem – t ex Josefs Lars bror, mjölnaren P.O. Larsson, och Matssons i Skansbacken, som köpte var sitt ex. Bild 3. Hedin vid skrivbordet.

Bland artiklarna i den antologi vi lanserar idag finns en som jag skrev år 2017, alltså med tanke på att det var ett hundra år sedan Hedins bok publicerades.

Redan under 2016 hade Rachel och jag tillsammans besökt Etnografiska museet i Stockholm ett par gånger. Där fick vi träffa Håkan Wahlquist, intendenten för Sven Hedins stiftelse. Då kunde vi se den underbara samlingen handkolorerade fotografier över gräshopporna, som Sven Hedin hade köpt från American Colony Photographers. Bild 4 och 5 Gräshopporna. Dessa bilder hade tagits under mars månad 1915 av Hol Lars och kolonins fotografer under den stora gräshoppinvasionen i Palestina. Bildserien visar i detaljerat format gräshoppornas livscykel, en per sida. De har därefter handkolorerats, förmodligen av Lars Lind, också han en av Näsbojarna på kolonin, nu c:a 24 år gammal.

Följande år skulle jag, som sagt, skriva ingående om Sven Hedin och den tid han tillbringade i Jerusalem. Förnyad kontakt med intendenten Håkan Wahlquist resulterade i officiellt tillstånd att gå igenom arkivmaterial gällande Sven Hedins resa i Palestina, material som finns tillgängligt på Riksarkivet i Stockholm.

Jag tillbringade en hel dag på Riksarkivet. Där fick jag läsa i Sven Hedins reseberättelser, skildrade i Häfte XII Brevavskrivningar 1915-16. Bild 6. Häft XII 1915-16. Sven Hedin skrev nämligen ständigt detaljerade brev hem, som kopierades av olika familjemedlemmar, in i anteckningsböcker. Dessa volymer med brev blev sedan grunden till Sven Hedins böcker när han kom hem från sina resor. Det fanns bl a också ett par fakturor från American Colony Stores vid Jaffaporten, daterade augusti 1916 och signerade Hol Lars Larsson. En av dem

innehåller en detaljerad förteckning över alla de bilder som Hedin köpte medan han var där. Bild 7, fakturan från American Colony Stores

Invoice:

Fr. Vester & Co.

Dr. Sven Hedin Aug. 1916:

1 Gold Necklace	Ltq. 12. Piast	50
1 " "	6	25
1 " "	3	87
1 " "	7	50
1 " "	3	75
1 " "	3	
1 Ramallah Veil	10	
1 " "	2	75
1 Album Life of Christ		75
109 "Albumenized" Photographs	5	45
15 Bromide Photographs	1	50
1 Panorama of Jerusalem Col.	3	75
1 " " " Sepia		30
60 Colored Photos of Locusts	15	
4 Rolls of Film Developed		20
2 Blocks		16
26 Photos Colored	6	50
37 " Sepia	5	55
9 " " long	2	25
	Ltq. 91	03

Payment received

Fr. Vester & Co.

per H.L.L.

När jag hade skrivit färdigt artikeln om Sven Hedin, översatte jag texten till engelska åt Rachel. Jag förstod att hon skulle vara särskilt intresserad av förteckningen över fotografierna.

Följande året fick Rachel en inbjudan till Norge att delta i en workshop, finansierat av norska forskningsrådet: Tracing the Jerusalem Code – Christian Cultures in Scandinavia (Att spåra upp Jerusalem koden – kristna kulturer i Skandinavien). Rachel valde att delvis analysera förteckningen på fakturan från American Colony Stores i Jerusalem, delvis titta i detalj på ett enda fotografi av Hol Lars Larsson, som avslöjar mycket angående hans sätt att arbeta, det konstnärliga såväl som det dokumentära. Hon besökte Riksarkivet, även hon. Jag är tacksam för följande informationen i hennes artikel, Photography and Genius Loci: Hol Lars Larsson's Kaiserin Augusta Victoria Stiftung on Olivet (1910-1914.), angående Hedins fotografiska samling köpt i Jerusalem från American Colony Photographers. Slutsatsen var att utav c:a 264 bilder köpta sommaren 1916 av Sven Hedin finns bara 115 bilder i Etnografiska museets samlingar. Då började vi grubbla över vart de övriga bilderna hade tagit vägen.

Det kan vara relevant att fråga sig hur mycket man vet om de bilder som existerade på AC Photographers år 1916. Det var inte förrän år 1922 som de gav ut den första katalogen, som innehöll c:a 220 fotografier, där man kunde hitta svart-vita, sepia, och handkolererade bilder. Bland de bilder som köptes av Sven Hedin var: Bilderna 8 – 12.

8. Anna Spafford på kolonins innergård, American Colony; 9. Bomullsbasaren i gamla stan, Jerusalem; 10. Al-Aksa moskén; 11. Trappstegsgatan i Jerusalem; 12. Samaritanernas påskfest; och, som sagt, den kompletta bildsviten över gräshoppsinvasionen 1915, handkolererad av Lars Lind.

Av de 264 fotografier köpta av Hedin från American Colony Stores i Jerusalem, användes 134 st. för att illustrera boken Till Jerusalem. 8 st. är stämplade Copyright L. Larsson Jerusalem, de övriga är attribuerade "Larsson".

Hedin själv attribuerar alla bilderna i boken till Hol Lars. Men American Colony Photographers hade 10-15 st. fotografer, c:a 8 st. målare, såväl som tryckare, albumbindare, redaktörer, författare, och distributionsfolk.

Det var ytterst sällan att någon bild attribuerades en specifik individ. Unga vuxna från Nås, de som hade anlämt till Jerusalem som barn, ingick i det ursprungliga fotokollektivet, såväl som amerikaner, indier, palestinier. Nåspojkarna Hol Lars (Lewis) Larsson, Lars E. Lind, Olof E. Lind, G. Eric Matson, G. Olof Matson, och eventuellt hårarbeterskan Maria Lund från Bonäs, Mora, var bland de ledande personerna som utvecklade avdelningens arbete till världsklass. Hol Lars (Lewis) Larsson blev chef för avdelningen c:a 1905. Han ledde arbetet under drygt 20 år.

Nu har Rachel ett långsiktigt projekt igång i samverkan med Etnografiska museet. Det är där alla Sven Hedins samlingar inkl. fotografier finns bevarade i enlighet med testamentet. Det finns magasinerade bl a c:a 100 bildkapslar med okända innehåll, ett urklipps- och fotoalbum från 1938 skapat av brodern Karl Hedin med bilder från Jerusalem och Palestina, och 48 st. handkolererade bilder av miljöer, människor och natur tagna av Hol Lars Larsson, samt Hedins 93 ritningar av människor och platser i Jerusalem med omnejd. Med andra ord, mycket fortfarande att undersöka!

Men idag tar Rachel upp en annan aspekt av Sven Hedin och det fotografiska arvet från Jerusalem.